

Roman "Pobjeda ljubavi" u kontekstu nakladničke cjeline "Biblioteka moje kćerke"

Lauš, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:673387>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Petrinja)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Ivana Lauš

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Roman *Pobjeda ljubavi* u kontekstu nakladničke
cjeline *Biblioteka moje kćerke*

MENTOR: prof. dr. sc. Berislav Majhut

Petrinja, 2018.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	3
SUMMARY	4
1. UVOD	5
2. DRUŠTVENE OKOLNOSTI NASTANKA NAKLADNIČKIH CJELINA ZA DJEVOJKE.....	7
3. NAKLADNIČKE CJELINE.....	9
3.1. Vinko Višocki: <i>Djevojačkim srcima</i>	9
3.2. Zabavna biblioteka: <i>Djevojačke knjige</i>	9
3.3. Stjepan Kugli: <i>Biblioteka moje kćerke</i>	10
3.3.1. Ružica Zagorska	11
3.4. Lik žene u nakladničkoj cjelini <i>Biblioteke moje kćerke</i>	12
4. <i>POBJEDA LJUBAVI</i>	14
4.1. Dogovoreni brak	14
4.2. Vjera Milić.....	17
4.3. Slika moderne žene (<i>Roaring Twenties</i>).....	22
5. <i>NJEGOVO DIJETE</i>	26
5.1. Tradicionalna slika žene	28
6. <i>FALKLAND (ROMAN TRAGIČNE LJUBAVI)</i>	30
6.1. Slika udane žene	32
7. <i>MADAME LA VIERGE</i>	34
7.1. Slika normandijske žene	35
8. NEFORMALNO OBRAZOVANJE DJEVOJAKA	39
9. ZAKLJUČAK.....	41
10. LITERATURA.....	43
10.1. Popis slika.....	44
KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA	45
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	46

SAŽETAK

Nakon Prvog svjetskog rata javlja se sve veća potreba za knjigama namijenjenim adolescentskoj ženskoj publici. Djevojke nemaju za čime posegnuti u svrhu zabave. Te praznine postaju svjesni oni koji su u stvarnom doticaju s čitalačkom publikom - nakladnici. O tome kolika je bila potreba za zabavnom, sentimentalnom vrstom književnosti za djevojke, možda nam najbolje govori činjenica da gotovo u isto vrijeme na ovaj problem odgovara čak nekoliko nakladnika. Među kojima bio je i Stjepan Kugli, koji pokreće nakladničku cjelinu *Biblioteka moje kćerke* po uzoru na francusku *Bibliothèque de ma fille*. U nakladničkoj cjelini izlazi pet svezaka koje čine romani: *Madame la Vierge*, *Pobjeda ljubavi*, *Njegovo dijete* (objavljen u dvije naklade – na hrvatskom i srpskom jeziku) i *Falkland (roman tragične ljubavi): pripovijest u pismima*. Od navedenih, jedino roman *Pobjeda ljubavi* potpisuje hrvatska autorica, Marija Jurić Zagorka, dok su ostali romani prijevodi stranih autora. U romanima dobivamo zanimljive prikaze različitih žena koje vrlo dobro možemo usporediti prema tome koliko one pristaju na unaprijed zadanu ulogu u društvu. Djevojačke knjige svakako su, uz izvor zabave, za djevojke bile i vrsta neformalnog obrazovanja – čitanjem se učilo o sazrijevanju, o muško-ženskim odnosima, životnom putu žena i zapravo o svemu onome što mlade čitateljice tek čeka tijekom života.

Ključne riječi: djevojački romani, *Biblioteka moje kćerke*, *Pobjeda ljubavi*

SUMMARY

After World War I, there was an increasing need for books intended for adolescent female readership. Girls had nothing with which they could entertain themselves. The people who were becoming aware of the existence of that void were those who were actually in contact with the readers—the publishers. What potentially speaks best about how great the need for an entertaining, sentimental type of literature for girls really was, is the fact that this problem was addressed by several publishers at the same time. Among them was Stjepan Kugli, who launched a publishing series called *Biblioteka moje kćerke* (*My Daughter's Library*), inspired by the French *Bibliothèque de ma Fille*. The publishing series was comprised of five volumes: novels *Madame la Vierge*, *Pobjeda ljubavi* (*The Victory of Love*), *Njegovo dijete* (*His Child*)— (published in two editions—Croatian and Serbian) and *Falkland (roman tragične ljubavi): pripovijest u pismima* (*The Falklands*). Of the mentioned novels, only novel *Pobjeda ljubavi* was written by a Croatian author, Marija Jurić Zagorka. The rest of the novels are translations of foreign language authors. The novels provide us with interesting depictions of various kinds of women, for whom we can easily determine to what degree they fit into their traditional predetermined roles in the society. Girls books were not only a source of entertainment, but also a means of informal education that helped young readers learn about coming-of-age, male-female relationships, the life path of women and, in fact, about everything that yet awaited them in life.

Keywords: girls novels, *Biblioteka moje kćerke*, *Pobjeda ljubavi*

1. UVOD

Dvadesetih godina dvadesetog stoljeća dolazi do većih promjena u društvu. Mijenja se pogled na mladež pa društvo postaje svjesno toga da je potrebna književnost koja je namijenjena upravo njima. Prvi koji postaju svjesni činjenice da se mladim djevojkama nema što ponuditi u svrhu zabave upravo su oni koji su u direktnom doticaju s čitalačkom publikom, nakladnici. Kao rezultat navedenog, u Hrvatskoj se pokreće čak nekoliko nakladničkih cjelina koje su namijenjene upravo djevojkama. Nakladnici prepoznaju to da mladim čitateljicama ne mogu ponuditi ono što njih zanima, a to je sentimentalno pripovijedanje. Zbog toga nakladnici posežu za raznim prijevodima stranih autora i na taj način popunjavaju prazninu koja je nastala. Više o ovome bit će rečeno u prvom dijelu ovog rada.

Jedan od nakladnika koji odgovara na navedeni problem je i Stjepan Kugli. On 1922. godine pokreće nakladničku cjelinu *Biblioteka moje kćerke* po uzoru na francusku *Bibliothèque de ma fille*. U cjelini izlazi pet svezaka. Prvi svezak čini kraći roman *Madame la Vierge* poljske spisateljice Marie Konopnicke, zatim izlazi jedini roman hrvatske autorice – *Pobjeda ljubavi*, objavljen pod pseudonimom Ružica Zagorska. Nakon prva dva sveska objavljuje se roman *Njegovo dijete* njemačke spisateljice Hedwig Courths-Mahler koji izlazi u dva sveska, na hrvatskom i srpskom jeziku i peti, ujedno i posljednji u nizu, svezak *Falkland (roman tragične ljubavi): pripovijest u pismima* engleskog političara i spisatelja Edwarda Bulwera Lyttona.

U drugom dijelu rada navedena djela bit će temeljitije sagledana. U svakom od romana možemo promotriti to koliko koji ženski lik pristaje na unaprijed zacrtanu ulogu u društvu i pristaje li uopće na nju. Također, u romanima dobivamo i različite slike ženskih likova koje dodatno možemo izdvojiti i opisati svaki za sebe. Iako je ovdje riječ o romanima namijenjenim djevojkama, u djelima ne pronalazimo samo likove mladih djevojaka. Možemo izdvojiti nekoliko slika žena pa su tako prisutni primjeri tradicionalne djevojke, „modernih“ djevojaka, udane žene i normandijskih žena, među kojima nailazimo na opise normandijskih djevojka, udanih žena, ali i starih žena u društvu, mrežarica.

Iz svega navedenog, kao primjer najmodernijeg shvaćanja žene, nameće nam se slika djevojke koju pronalazimo u romanu *Pobjeda Ljubavi* Marije Jurić Zagorke. Bitno je izdvojiti i to kako je ovo jedini roman u cjelini koji potpisuje naša autorica. Prema tome ovaj roman potrebno je i dodatno sagledati te u sklopu njega prepoznati i to kakvo je bilo tadašnje društvo, kakav je bio odnos prema pojmu dogovorenih brakova i kakvo je bilo obrazovanje djevojaka u to doba. Uz sve ovo u ovom romanu saznajemo i ponešto o tome kako su izgledale *Roaring Twenties* na našim prostorima te koje promjene su donijele sa sobom.

U završnom dijelu rada bit će prikazano i to da je ova vrsta djevojačkih knjiga, uz izvor zabave, bila i vrsta neformalnog obrazovanja djevojaka. Uz to što su čitajući ih upoznavale drugačije kulture i načine života, ovakve knjige bile su jedini izvor iz kojih su mlade djevojke mogle dobiti informacije o sazrijevanju, muško-ženskim odnosima, fizičkoj ljubavi i uopće o svemu onome što mlade čitateljice tek čeka tijekom njihova života.

2. DRUŠTVENE OKOLNOSTI NASTANKA NAKLADNIČKIH CJELINA ZA DJEVOJKE

Vrijeme nakon Prvog svjetskog rata uvelo je velik broj društvenih promjena. Kako one vidljive i u povijesti zapisane kao značajnije, tako i one manje vidljive, ali jednako tako bitne. Mijenja se pogled na doba mladenaštva, društvo postaje svjesno da postoji životno doba u kojemu se pojedinci ne mogu svrstati pod djecu, ali isto tako ni pod odrasle. Tu nam se otvara pitanje – što mi danas podrazumijevamo pod pojmom *mladež*? Za tipična obilježja doba mladenaštva smatramo buntovnost, sukob s roditeljima, profesorima i uopće starijom populacijom, prkos društvu, ali i traženje vlastitog „ja“, stvaranje identiteta.

Ako mladež promatramo isključivo kroz te osobine, logički nam kao prvo djelo hrvatske književnosti za mladež na um pada *Sedmi be* Jože Horvata iz 1939. godine. No, je li to doista tako? U svom članku *Djevojačkim srcima* Majhut otvara pitanje ne prilazi li se ovom predmetu s već gotovim predrasudama kojima se samo pokušava potvrditi stavove od kojih polazimo i zašto se ne bi kao početak hrvatske književnosti za mladež uzeo *Jaša Dalmatin* Ivane Brlić Mažuranić iz 1937.? Ovakav pogled na književnost za mladež doista nas navodi na to da ovaj predmet pogledamo i s druge strane. *Jaša Dalmatin* također je objavljen za omladinu i smatra se adolescentskim romanom. U njemu je Ivana Brlić Mažuranić obradila temu koju je istraživao i o njoj objavio znanstvenu studiju njezin otac, Vladimir Mažuranić. U knjizi je riječ o mladiću iz dubrovačkog kraja koji je u 16. stoljeću odveden u roblje, a zatim kao rob prodan u Carigradu otkuda dospije do Indije gdje postaje namjesnik sultana. Jaša je lik koji je plemenit, vješt, snalažljiv, snažan... Sve te osobine čine ga likom koji svima može biti uzor; on ne prkosi svima oko sebe i nije buntovnik, nego mladić koji se bori za sebe, vrijedan divljenja i pun vrlina . (Zima, 2013).

Ako uzmemo u obzir da se je u razdoblju između dva rata čitala i ovakva književnost za mladež, možemo li onda doista tvrditi da književnost za mlade počinje

tek s djelima koja obrađuju buntovnost, sukobe generacija i traženje vlastitog identiteta? Zanimljivo je također i to da oba ova djela koja su prethodno navedena kao glavne likove imaju mladiće – Jašu i jedan razred u kojemu su svi muški učenici. A što je s djevojkama?

U prvoj fazi knjiga namijenjenih djevojkama uglavnom se govori o tome koja je uloga djevojaka u društvu, kako bi se one trebale ponašati u kojim okolnostima i slično. Možemo reći kako su te knjige svojevrsni niz uputa za djevojke. Prva knjiga u Hrvatskoj koja je bila upućena upravo djevojkama bila je knjiga Franje Klaića *Mala gospodarica ili najbitnije čestice umnoga gospodarstva: za devojčice koje žele biti dobre gazdarice* iz 1865.godine. Ovakve knjige zapravo su tu za poučavanje djevojaka i služe im kao primjer prema čemu bi trebale težiti, no ovaj tip literature upravo zbog toga nije za zabavu. Dakle, ostaje jedna velika praznina koju je potrebno popuniti (Majhut, 2011).

Te praznine postaju svjesni oni koji su u stvarnom doticaju s publikom, oni koji prodaju knjige i iz prve ruke znaju kakva im je publika i što se od tržišta traži. Djevojke između dva svjetska rata u Hrvatskoj nemaju za čime posegnuti u svrhu zabave. Traži se ono čega nije bilo u hrvatskoj književnosti za mladež, a to je sentimentalno pripovijedanje. Za takva djela ne možemo reći kako su buntovnička, a ipak su namijenjena djevojkama adolescentske dobi. Dakle, moramo primijetiti kako počeci hrvatske književnosti za mladež kreću već od ove, slabo poznate, ali ipak jednako važne sastavnice, od nakladničkih cjelina namijenjenih djevojkama.

O tome kolika je bila potreba za zabavnom, sentimentalnom vrstom književnosti za djevojke možda nam najbolje govori činjenica da gotovo u isto vrijeme na ovaj problem odgovara čak nekoliko nakladnika.

3. NAKLADNIČKE CJELINE

O samom pokretanju nakladničkih cjelina ukratko nam govori Majhut u svom članku *Djevojačkim srcima*, a najviše informacija dobiva iz intervjua koji je Nikola Andrić dao Dragutinu Prohaski i iz Andrićevog predgovora u katalogu knjižare *Zabavne biblioteke*. Andrić tu govori o tome zašto pokreće nakladničku cjelinu *Djevojačkih knjiga*, no isto tako je zanimljivo i to kako je cijeli projekt pokušao prikazati kao nešto novo i samo njegovo pri čemu nikako ne želi popustiti Kugliju i priznati kako je on sa svojom nakladničkom cjelinom *Biblioteka moje kćeri* krenuo prije njega. Ipak, ni Kuglijeva *Biblioteka moje kćeri*, ni Andrićeve *Djevojačke knjige* nisu bile prve.

3.1. Vinko Višocki: *Djevojačkim srcima*

1920. godine Vinko Višocki u Koprivnici krenuo je prvi objavljivati knjige namijenjene mladim djevojkama. Izdao je nakladničku cjelinu pod nazivom *Djevojačkim srcima* u kojoj objavljuje samo jedan roman autorice Frances Hodgson Burnett, *Sarah Crewe or, What happened at Miss Minchin's boarding school* (Majhut, 2011).

3.2. Zabavna biblioteka: *Djevojačke knjige*

Andrić u intervjuu koji je dao Dragutinu Prohaski opisuje kako je prvotni cilj *Zabavne biblioteke* bio da se zamjene strana izdanja knjiga i da čitatelji u ruke dobiju kvalitetom i cijenom prihvatljivija izdanja od onih inozemnih. Bilo je jasno da nedostaju i da se traže djela koja su namijenjena za zabavu djevojaka, sentimentalna i zanimljiva, a opet prihvatljiva za čitanje u obitelji. Tu prazninu u hrvatskoj književnosti odlučili su popuniti prema uzoru na francusku *Bibliothèque de ma fille*. Andrić kreće s izdavanjem biblioteke namijenjene djevojkama, koje naziva *Djevojačkim knjigama*,

1923. godine. Ovaj projekt Andrić je stavljao uz bok svojim najvećim uspjesima u vezi s nakladničkom djelatnošću, a koliko je on za njega bio važan govori nam i to da ga je pokušao predstaviti kao nešto sasvim novo na ovim prostorima i samo njegovo. To je za njega na neki način bila stvar prestiža, no koliko god da je zasluga *Zabavne biblioteke* doista velika i do danas ostala zabilježena kako jedan od najvećih nakladničkih projekata u Hrvatskoj, ipak Andrić nije bio prvi koji je pokrenuo ovakav projekt (Majhut, 2011).

3.3. Stjepan Kugli: *Biblioteka moje kćerke*

Godinu dana prije Andrića, tj. 1922. nakladnička kuća Stjepana Kuglija objavljuje nakladničku cjelinu *Bibiloteka moje kćerke*. Oni, dakle, preuzimaju ime francuskog uzora: *Biblitheque de ma fille*.

U nakladničkoj cjelini *Biblioteke moje kćerke* izlazi pet svezaka. Romani koji se izdaju dolaze iz različitih zemalja i tako na neki način publici donose egzotiku primjera. Iz ovoga je jasno vidljivo kako je hrvatska kultura u tom dobu okrenuta stranim utjecajima. Prvi svezak *Biblioteke moje kćerke* izlazi krajem 1922. godine, a čini ga kraći roman *Madame la Vierge* poljske spisateljice Marie Konopnicke u prijevodu Zdenke Marković. Iste te godine izlazi već i drugi svezak koji čini roman Marije Jurić Zagorke, *Pobjeda ljubavi*. Ovaj roman objavljen je pod pseudonimom *Ružica Zagorska*. Njegova posebnost nije samo to što je on jedini hrvatski roman u ovoj nakladničkoj cjelini, već i prikaz mladenaštva i žena u društvu tog doba koji je znatno drugačiji od prikaza žena u ostalim djelima objavljenim u cjelini *Biblioteke moje kćerke*, o čemu više u nastavku. Nakon prva dva sveska 1923. godine izlazi i treći svezak koji čini roman *Njegovo dijete* njemačke spisateljice Hedwig Courths-Mahler u preradi i prijevodu Marije Jurić Zagorke. Četvrti svezak čini verzija romana *Njegovo dijete* prevedena na srpski i ćirilicu. 1925. godine izlazi i peti, ujedno i posljednji u nizu, svezak *Falkland (roman tragične ljubavi): pripovijest u pismima* engleskog političara i spisatelja Edwarda Bulwera Lyttona.

3.3.1. Ružica Zagorska

Marija Jurić jedna je od najpoznatijih hrvatskih spisateljica i novinarki. Uz to ostala je zapamćena i kao veliki borac za prava žena. Pisala je romane, od kojih je velik dio bio povijesne tematike; drame i članke. Iako su neka od njezinih djela, poput *Gričke vještice*, *Gordane*, *Kamena na cesti*, *Kneginje iz Petrinjske ulice* i danas poznata široj publici, njezin je rad često bio omalovažavan te su ga njezini kolege opisivali kao šund. Uz to i samu Mariju Jurić često su nazivali pogrđnim imenima, smatrali je ludom ženom koja je pobjegla od muža, govorili da je zalučena feminističkim novotarijama i slično, no bez obzira na sve to, kod publike su njeni radovi ipak bili izuzetno popularni (https://hr.wikipedia.org/wiki/Marija_Juri%C4%87_Zagorka <https://voxfeminae.net/strasne-zene/item/7218-marija-juric-zagorka>).

Poznato je kako je Marija Jurić velik broj svojih radova pisala pod pseudonimima. Uz nama najpoznatiji pseudonim *Zagorka*, koji je čak postao sastavni dio njezina imena, bilo je tu još pseudonima koji se vežu uz nju. Dok su neki poput *Iglica*, *Vlastelinka*, *Petrica Kerempuh* itd. ostali zapamćeni, očito je da postoje neki, poput ovog, o kojima se malo toga zna. Pretražujući članke i ostale sadržaje lako se može zaključiti kako je ovaj pseudonim ostao gotovo nepoznat. Ipak, nije upitno da je Ružica Zagorska pseudonim Marije Jurić.

Potvrda da je Ružica Zagorska pseudonim Marije Jurić nalazi se u *Bibliografiji knjiga ženskih pisaca štampanih u Hrvatskoj Slavoniji Dalmaciji Bosni i Hercegovini do svršetka godine 1935.*, Zagreb, Udruženje univerzitetski obrazovanih žena u Jugoslaviji, 1936 (Majhut, 2011, str. 91).

Uz to, čitajući roman *Pobjeda Ljubavi*, ako smo i najmanje upućeni u rad Marije Jurić Zagorke, vrlo lako možemo prepoznati za nju karakteristične pripovijedne postupke. Uz sam stil pisanja koji je namijenjen široj publici i samim tim i dosta jednostavan, tu je i neizostavna, vrlo komplicirana ljubavna priča, motiv maske, ali i prepoznatljiva doza feminizma. Feministički motiv dolazi nam kroz priču o Vjeri, prvoj ženskoj arhitektici za pokušstvo koja se suočava s društvom u kojemu je za mladu osobu, i još k tome žensku, gotovo nemoguće pronaći posao. Zbog toga je primorana

predstaviti se kao muškarac i pokušati bar na takav način doći do posla. Autorica je u ovom djelu kroz lik Vjere odlično u priču ukomponirala svoja dva, prethodno navedena, prepoznatljiva motiva, feminističku priču i motiv maske.

Bez obzira na česta omalovažavanja Zagorkinih djela, ne može se pobiti činjenica da je ona ipak jedna od najčitanijih ženskih autora u Hrvatskoj. Koliko god njezina djela smatrali jednostavnima i trivijalnim, upravo zbog njihove velike popularnosti ne može im se ne pridati značaj u hrvatskoj književnosti.

3.4. Lik žene u nakladničkoj cjelini *Biblioteke moje kćerke*

Jedan od ženskih likova koji se pojavljuju u nakladničkoj cjelini već je prethodno spomenut. Zagorkina Vjera tek je jedan od ženskih likova koje pronalazimo u nakladničkoj cjelini *Biblioteke moje kćerke*. S obzirom na to da je cijela ova nakladnička cjelina namijenjena upravo djevojkama, logično je za očekivati kako će u objavljenim romanima na neki način naglasak biti na ženama ili djevojkama s kojima bi se čitateljice mogle poistovjetiti. No, ipak se mora napomenuti i to kako kod pisanja ovih romana nije bilo namjere da oni postanu namijenjeni samo djevojkama. U romanu *Njegovo dijete* možemo izdvojiti citat u kojemu se kod obraćanja čitatelju direktno spominje i jedan i drugi spol.

S kakvim je osjećajima došao na svadbu Jelkinu on, njezin nekadašnji “obožavatelj” – može lako pojmiti svatko od naših čitatelja i čitateljica. (Zagorka, 1923, str. 185).

Ono što je također zanimljivo za izdvojiti odmah na početku je i to da u objavljenim romanima dobivamo nekoliko slika žena koje su različitih dobnih skupina i u različitim društvenim okolnostima.

U romanu *Pobjeda ljubavi* nalazimo sliku žene, tj. djevojke u „suvremenom vremenu”. Ovdje žene imaju pravo donositi odluke za sebe. Ne ovise o želji roditelja i društva, već će same odrediti kako će njihov život izgledati. S druge strane u romanu *Njegovo dijete* lik Jelke Kamenar predstavlja možda i najtradicionalniji prikaz mlade djevojke i njenog ponašanja. Ona je poslušna, skromna i nenametljiva. U romanu

Falkland (roman tragične ljubavi) prikazan je sasvim drugi svijet. Ovdje više i nije riječ o djevojci koja se tek pronalazi u životu. U centru je zbivanja lady Emilija Mandeville, žena koja je udana i ima dijete. Ostaje nam još roman *Madam la Vierge*, koji s razlogom navodim posljednjeg u nizu. U njemu su objedinjene sve slike žene. Na normandijskoj obali more je centar života, ali je žena centar društva i obitelji. Dakle, ovdje je prisutan opis važnosti ženskog djeteta u obitelji, opis mladenaštva u kojemu dobivamo uvid u načine udvaranja, zatim je tu slika udane žene, njezina uloga u obitelji i društvu i za kraj slika stare žene, mrežarice.

U Andrićevim *Djevojačkim knjigama*, s druge strane, gotovo sve junakinje romana imaju osamnaest ili oko osamnaest godina.

Gotovo sve junakinje romana objavljenih u Andrićevom *Djevojačkim knjigama* imaju osamnaest godina: Magali ima osamnaest godina isto kao i Agneza u *Bijelom snu*, Pauletta u *Na predavanje!*, Inocencija u istoimenom brazilskom romanu, Valderez u *Dvije duše*. Jedino Germania u *Utočištu* ima dvadeset pet godina ali i nju u drugom djelu romana "zamjenjuje" njena osamnaestogodišnja sestra Nicola... (Majhut, 2011, str. 93).

Ovdje bismo mogli postaviti pitanje jesu li zbog toga Andrićeve *Djevojačke knjige* bile bliže i samim time zanimljivije publici za koju su namijenjene? Na prvi pogled mogli bismo se složiti s tim da jesu, no, na ovo je pitanje potrebno proširiti naše poglede i stavove o mladenaštvu. U tim godinama čitateljicama je bitnije to da im junakinja može reći nešto što još ne znaju, uvesti ih u budućnost, u ono što i njih čeka, a još nisu upoznate s tim. Prema tome možemo zaključiti da je bitnije da junakinje nisu mlađe od čitateljica što junakinje iz nakladničke cjeline *Biblioteke moje kćerke* i nisu. Dakle, čitateljice su ovdje dobile različite slike žena koje su različite dobi i nalaze se u različitim okolnostima (Majhut, 2011).

Egzotika primjera u ovom slučaju nije samo u tome otkuda koji romani iz ove nakladničke cjeline dolaze već i u tome kakve junakinje mogu pronaći u njima. Zbog toga je najbolje svakom djelu pristupiti zasebno i nešto temeljitije u nastavku.

4. *POBJEDA LJUBAVI*

Roman *Pobjeda ljubavi* Ružice Zagorske, tj. Marije Jurić Zagorke, nije prvi roman koji izlazi u nakladničkoj cjelini *Biblioteke moje kćeri*, no izdvaja se iz drugih razloga. Prvo što trebamo naglasiti je činjenica da je on jedini roman u cjelini koji je napisala hrvatska autorica. Samim time dobivamo bolji uvid u to kakvo je doista bilo tadašnje društvo, točnije mladi tog doba u Hrvatskoj¹. Drugi podatak koji trebamo izdvojiti je to da su upravo u ovom romanu najmoderniji junaci. Sestre Malinar i braća Dubravčić odbacuju volju svojih roditelja i biraju vlastiti put. Na pojam dogovorenog braka gleda se kao na nešto iz prošlih vremena. Vjera Milić također je junakinja koja uzima život u svoje ruke i pod svaku cijenu pokušava doći do cilja, tj. posla. Iz primjera ovih likova možemo promotriti koliko oni pristaju na unaprijed zacrtane društvene uloge i pristaju li uopće. Iz romana možemo izvući nekoliko cjelina o kojima se može reći nešto više. Prvo je tu pogled društva i mladih na dogovoreni brak, zatim imamo zanimljivu priču o Vjeri koja je prožeta Zagorkinim specifičnim feminizmom i za kraj trebamo sagledati samu sliku žene u djelu, a kao što je već rečeno, ovdje imamo sliku moderne žene tadašnjeg društva.

4.1. Dogovoreni brak

Radnja romana odvija se u Gorskom kotaru. Na samome početku saznajemo kako u tome kraju žive dvije imućne obitelji. Prva obitelj je obitelj Malinar. Glava obitelji, Petar Malinar ujedno je i vlasnik najveće pilane u tome kraju i samim time vrlo cijenjen i bogat čovjek. Moglo bi se reći kako mu je sve išlo od ruke osim jednog – nije imao muškog potomka, tj. nasljednika. Otvoreno se govori kako od kćeri ne može očekivati ništa, dakle, može se samo nadati dobrim zetovima.

I Malinar bi bio sasvim sretan, kad bi još bio imao muškog potomka, da mu preda posao, kao što je njemu njegov otac. Nažalost mjesto toga morao se zadovoljiti s

¹ Roman *Pobjeda ljubavi* izdan je 1922. godine, stoga govorimo približno o tom vremenskom razdoblju.

pomišlju, da će tu zadaću preuzeti na se koji od njegovih zetova, ako bude i u tom sretan (Zagorka, 1922, str. 4).

Prema tome, stari Malinar odluči uzeti stvar u svoje ruke i sam zaključi tko bi bili idealni zetovi za njega. Kao što je već navedeno u kraju su bile dvije imućne obitelji i njegov odabir pada, naravno, upravo na tu drugu obitelj, braću Dubravčić. Obitelj Dubravčić imala je tvornicu pokućstva koja je s godinama sve više i više napredovala. Na čelu tvornice bili su braća Vladimir i Ivo Dubravčić. S obzirom na to da su vrlo rano ostali bez oca, njih dvojica su kasnije u potpunosti preuzeli posao i od tada ga uspješno vode. Bez obzira na to koliko su uspješni bili, u njihovoj je kući zadnja riječ bila ona njihove majke Klare. Gospođa Klara Dubravčić bila je snažna, sposobna žena koja je na sebe preuzela odgoj sinova i rad tvornice nakon smrti svoga muža.

Gospođa je Klara bila čvrsta, gotovo opora značaja, te naučena da se u svemu vrši njezina volja. Ljubila je svoje sinove kao što majka može svoju djecu ljubiti, ali se u saobraćaju s njima klonila svake nježnosti, samo da sačuva svoj ugled, pa kako je morala da nadomjesti oca, upravo se silila da bude što tvrđa; a to je katkad išlo i predaleko. Ma da su sinovi bili već odrasli, poštivali su naloge svoje majke i nastojali im udovoljiti (Zagorka, 1922, str. 6).

Sve što je ona zacrtala, to se je i ostvarilo. Zanimljivo je naglasiti da to što je Klara bila žena ni na koji način nije umanjivalo njezinu vrijednost u tamošnjem društvu, ona je bila vrlo cijenjena. Petar Malinar se sa svojim planom o braku njihove djece obraća direktno njoj, bez prisutnosti sinova. Ona taj plan podržava u svakom smislu i odlučna je da ga što prije iznese svojim sinovima.

Ovdje se otvara pitanje što roditelji misle o tome koliko slobode mladi trebaju imati. Očito je da oni smatraju kako je u redu odlučiti u ime djece kada će stupiti u brak i s kim. Gospodin Malinar i gospođa Dubravčić isplanirali su gotovo sve, jedino za što govore kako im se može dopustiti je to da sami odaberu tko će od braće i sestara kome bolje odgovarati.

Jedino nije znala, da li bi Olga bolje pristajala Vladimiru ili Ivi, budući da je Olga bila blaža i mirnija ćud, pa je držala, da bi više priličila mlađemu sinu. No Malinar i gospođa Klara bili su toga mišljenja, da se ova odluka prepusti njima samima. Toliko im se slobode ipak mora dati! (Zagorka, 1922, str. 7).

Oni, dakle, već i to smatraju slobodom. Za vrijeme njihove mladosti možda je to i bilo tako, no došla su druga vremena i junaci romana ovaj put odgovaraju drugačije. Olga i

Nada Malinar već su imale odabranike i na objavu svog oca reagirale su vrlo burno. Saveznika su pokušavale pronaći u majci koja je uvijek bila prisnija s njima i pokazivala više razumijevanja, no u ovom slučaju ona se nije mogla suprotstaviti volji njihovog oca. Vladimir i Ivo također su saznali za plan ženidbe, no njihova reakcija bila je drugačija. Kao što je već prije navedeno oni su majku poštovali više od ičega i nisu nikako mogli ne složiti se s njezinim zahtjevima pa je sve ostalo samo na zamišljenim pogledima.

Drugačiji pogled na ovo pitanje dobivamo u trenutku kada se Nada i Olga konačno susretnu s Vladimirom i Ivom bez prisutnosti roditelja. Oni jasno govore kako su protiv toga, tako nešto za njih čak je i smiješno te se međusobno šale na račun toga. Dakle, dogovoreni brak tu je već stvar prošlosti.

-Ta ne boj se ti ništa, Nadice! Mi smo vam već rekli, da pustite, nek se ta stvar sama po sebi razvija. Ta vi ionako morate prije čekati, dok vas mi ne zaprosimo, a ako do toga ne dođe, šta ste vi za to krive? Olga se nasmijala...

... Braća udariše u srdačan smijeh. –Hoćete li, da vam se svečano zakunemo, da vas ne ćemo zaprositi –zapitao je Ivo, pun objesti (Zagorka, 1922, str. 84).

Razgovor je puno opušteniji bez roditelja i neformalan. S obzirom na to da su iz istog mjesta oni se poznaju cijeli život, prijatelji su i gledaju jedni na druge kao na sestre i braću. Iako su se na početku dosta vremena izbjegavali jer nisu bili sigurni kako će tko reagirati na plan roditelja, nakon što su se susreli, vrlo otvoreno pristupaju problemu u kojemu su se našli. Ivo i Vladimir čak znaju i to da Nada i Olga već imaju svoje odabranike² i u potpunosti se slažu s tim da svatko sam treba prema svojim osjećajima odabrati sebi partnera.

Kad bi već sebi odabirao ženu, onda bi to morala biti takva, kojoj bi me vukli osjećaji, moje cijelo srce. To mora sudbina odrediti. Ja osjećam da bi samo ona mogla mojom ženom biti, koju bi si ja sam po udesu izabrao (Zagorka, 1922, str. 16).

Ove rečenice izgovarao je Vladimir, a on je zapravo i bio jedini u društvu koji još nije našao svoju ljubav. U tom trenutku to još nije znao, ali njegov brat Ivo također već je pronašao svoju odabranicu i u tajnosti bio zaručen. Njegova zaručnica bila je Ljerka.

² Za to vrijeme nije bilo uobičajeno da se takve stvari znaju, Nada i Olga su to jako dobro skrivale, a to što su Vladimir i Ivo to znali govori nam dosta o njihovom odnosu. Nadin odabranik bio je mladi liječnik Vjenceslav, a Olgin poručnik Zdenčaj.

Skromna, sramežljiva i povučena drugarica³ savjetnikovice Kosović. Ljerka je od svih ženskih likova u romanu vjerojatno najtradicionalniji lik žene. U trenutku kad saznajemo za Ljerku pojavljuje se i ženski lik koji je njoj potpuno suprotan. Glavni arhitekt u tvornici braće Dubravčić odlazi i traži se novi arhitekt. Tu počinje priča o Vjeri.

4.2. Vjera Milić

Vjera Milić u romanu ima dvadeset i dvije godine i prva je žena koja je postala arhitekt za pokućstvo u Hrvatskoj. Rođena je u dosta imućnoj obitelji što joj je omogućilo da se školuje i da se bavi onim što ju je doista zanimalo. Od malih nogu pokazivala je veliki talent za slikanje.

Vjera je od djetinjstva imala osobit dar za risanje i slikanje, a osim toga ju je zanimalo sve, što je bilo u svezi s umjetnim obrtom. Tako je ona znala za svoju lutku izrezivati iz pomodnih listova naslikano pokućstvo, a poslije ga je stala sama slikati i izrađivati. U školi je u risanju bila prva učenica (Zagorka, 1922, str. 38).

Njezin talent prepoznali su mnogi, od kojih i jedan prijatelj njezina oca. On je bio profesor i objasnio joj je kako bi ona mogla završiti školu i postati arhitekt za pokućstvo. Vjera je bila oduševljena idejom da se školuje za nešto što ju je toliko zanimalo i zbog toga je odlučila zamoliti oca da joj on to i dopusti. Već u ovom trenutku na površinu izbija poznati Zagorkin feminizam. On je vrlo dobro upakiran u priču i ne djeluje kao nešto što je na silu pokušala uvrstiti u djelo. Vjera se, dakle, nije borila samo s društvom koje ju je podcjenjivalo zbog toga što je žena, već se od mladosti morala boriti za sebe i u krugu svoje obitelji. Vjerin otac nije ni najmanje ozbiljno shvaćao njezine želje. Iz toga je vidljivo kakvo je bilo mišljenje o tome da djevojke završavaju škole. Smatralo se kako one ni ne mogu raditi ništa ozbiljno, nego samo se na neki način zabavljati kako im ne bi bilo dosadno. Tog stava držao se i Vjerin

³ Naziv drugarica ovdje, i u daljnjemu tekstu, opisuje posao koji su dobivale mlade i većinom siromašne djevojke, a njihov je zadatak bio provoditi vrijeme i praviti društvo bogatim gospođama. Drugarice ne možemo poistovijetiti sa sluškinjama. Njihov je posao bio prvenstveno praviti društvo gospođama, a kućanske poslove obavljali su drugi zaposlenici u kućanstvima.

otac te je na njezino školovanje gledao kao na glupost. Njegov stav i razmišljanje najbolje će nam dočarati sljedeći citat:

Otac joj se podrugljivo nasmijao i dakako da je nije mogao uzeti za ozbiljno, pa je svakako nastojao, da joj tu „glupost“ izbije iz glave. Ali djevojka nije popuštala nego ga je neprestano opsjedala, dok napokon i on nije popustio. – Na koncu konca svejedno je, čim ćeš ubiti dosadu. Čitala ti romane ili radila ručni rad ili slikala te sličice, sve je to isto (Zagorka, 1922, str. 39).

Ni Vjerina majka nije bila ništa drugačijih stavova. Ona je imala sliku u glavi o tome kakva djevojka mora biti i koje su njezine uloge u društvu. Vjera je trebala ići na zabave koje su se tad organizirale, kretati se u društvu i samim tome što prije sebi pronaći muža kako bi ispunila svoju glavnu životnu ulogu i postala žena i majka.

Mati takodjer nije bila jako oduševljena za taj Vjerin marljivi studij. Ona bi bila voljela, da joj se kći kretala u društvu i pohađala zabave. Njoj nije bilo nikako drago, što je Vjera kraj svog posla zanemarivala igre i plesove (Zagorka, 1922, str. 39).

Bez obzira na stavove svojih roditelja i na to što od njih nije imala nikakvu podršku, Vjera je odlično napredovala te je bila čak jedna od najboljih u generaciji. Još prije kraja Vjerinog školovanja u njihovom se životu dogodio nagli preokret. Vjerin otac umire i ostavlja iza sebe nebrojene dugove. Sve to Vjeru i njezinu majku dovodi do toga da se iz lagodnog stila života moraju priviknuti na svakodnevnicu u kojoj jedva preživljavaju. Sele se u maleni stan koji skupo plaćaju i u ovom trenutku Vjerino školovanje i posao više nije samo zabava, on im postaje jedini izvor novca. Vjera se silno trudila da dobije bilo kakav posao, prihvaćala je sve što joj se nudilo, no sve su to bile samo manje narudžbe, nikada ni jedan stalni posao. Na svaku prijavu za posao dobivala je gotovo isti odgovor. Problem nije bilo samo to što je bila mlada, već i to što je bila žena. Dakle, odmah u početku Vjera je imala dva velika minusa.

Stoga je pokušala, da u kojem većem poduzeću nađe namještenje, koje bi odgovaralo njezinoj naobrazbi. Ali ni to nije bilo lako; svagdje joj se dalo razumjeti, da je još mlada i da je – žena! (Zagorka, 1922, str. 40).

Ipak, nije odustajala od toga da se zaposli i svaki je dan pregledavala oglase. Kako smo već saznali tvornica braće Dubravčić ostala je bez glavnog arhitekta i Vjera nailazi upravo na njihov oglas za posao. Zbog stalnog odbijanja na koje je nailazila, ovaj put Vjera odluči promijeniti taktiku. I sama je bila svjesna koliki problem njezinim poslodavcima predstavlja upravo to što je žena. Mnogi su je odmah odbacili samo zbog

toga i nisu ni pregledali radove koje im je slala. Rekla je majci kako joj se čini da bi se ona trebala prerusiti u muškarca kako bi imala šanse za posao.

– Ja ću sebi morati odrezati kosu i obući muško odijelo; onda će me valjda engagirati – rekla je srdito svojoj majci (Zagorka, 1922, str. 45).

Nije otišla toliko daleko da doista odreže kosu i fizički se prerusi u muškarca, no ipak je svoj plan ostvarila na neki način. U oglasu na koji se javila za mjesto arhitektice u tvornici braće Dubravčić potpisuje se samo kao *V. Milić*. U prijavi se nije ni u jednom dijelu moglo iščitati to da je ženskog roda, a s obzirom da se nije potpisala punim imenom, to nije bilo vidljivo ni na koji način. Ovdje je zanimljivo naglasiti kako je upravo taj motiv maske jedan od omiljenih pripovjednih postupaka i tema u Zagorkinom stilu pisanja pa je bilo za očekivati da će se na neki način ostvariti i u ovom djelu.

Vjera po prvi put dobije pozitivan odgovor na svoju zamolbu i za nju od tog trenutka kreće drugačiji život. Ipak, prije nego što doista dobije posao, ostaje razriješiti priču o načinu na koji se javila na oglas. S obzirom na to da se potpisala samo kao *V. Milić*, odgovor koji je dobila oslovljavao ju je u muškome rodu.

Gospodinu V. Miliću, Zagreb

Vrlo štovani gospodine! Odgovarajući učtivo na Vašu ponudu čast nam je javiti da nas Vaše radnje vanredno zadovoljavaju. Držimo, da biste Vi mogli ispuniti ono, što mi od ovakve sile očekujemo (Zagorka, 1922, str. 64).

Bila je svjesna u što se upustila. Znala je da će vlasnici tvornice na razgovoru očekivati muškarca, no ipak nije odustala od nauma da ode na razgovor za posao. Njezina majka u ovom je trenutku bila više zabrinuta nego ona sama. Iako se nekad protivila Vjerinom školovanju, sad joj je bila velika podrška i postala je i sama svjesna koliko je Vjeri zapravo teško izboriti se za ono što zaslužuje samo zbog toga što je žena. Ona borbu za ženska prava naziva *križnim putem*.

Stara je gospođa uzdahnula i lagano pogladila tamne i nemirne kovčice na kosi svoje kćerke. –Ah, moja Vjero, to će biti za te pravi križni put (Zagorka, 1922, str.66).

Vjera je svjesna činjenice da je najgore što joj se može dogoditi samo to da ne bude primljena na radno mjesto, a nakon svih odbijanja i nepravde koju je prošla, na takvo što već je naviknula. Upravo zbog toga ni zabrinutost njezine majke ne sprječava je u ostvarenju svog nauma i odlazi na razgovor za posao.

U ovom je trenutku zanimljivo primijetiti i to da bi Vjera zbog ovog posla morala preseliti iz Zagreba u Gorski kotar⁴, no ta se činjenica ni u jednom trenutku ne spominje kao nešto loše. Što iz toga možemo zaključiti? Za današnje vrijeme takva bi selidba za mlade, ali i za one nešto starije, označavala nešto veliko i vrlo vjerojatno bi se predstavljala kao veliki problem. Činjenica da to ovdje nije slučaj može nam reći nešto više o tome kakav je u ono vrijeme bio pogled na gradove. Danas se naš glavni grad poistovjećuje s kulturom i raznim zbivanjima, što ne možemo reći i za Gorski kotar. Očito je kako u ono vrijeme kultura nije bila usmjerena samo prema Zagrebu. Gorski kotar tada je bio dosta razvijen. Samo u mjestu o kojemu se piše postojale su, dakle, dvije velike tvornice, pilana gospodina Malinara i tvornica braće Dubravčić. Kultura također nije ništa zaostajala za ponudom koja je bila dostupna u Zagrebu. Ondje su se organizirali veliki koncerti i predstave gotovo svakog tjedna. Dakle, tada se ništa nije gubilo selidbom iz Zagreba u Gorski kotar.

Gotovo svake nedjelje i blagdana ima u gradu, gdje ste na posljednjoj stanici izašli, dobrotvornih diletantskih predstava, pjevačkih zabava, a često i vrlo dobrih koncerata, koji u muzikalnom smjeru ne zaostaju mnogo za zagrebačkima. Što više, dolaze ovamo na gostovanje i članovi hrvatske opere. Upravo večeras daju se neki odlomci iz „Zrinskog“ s Markom Vuškovićem i Šugh-ovom (Zagorka, 1922, str. 108).

Vjerin razgovor za posao prolazi bolje nego što je mogla i zamisliti. Na razgovor ju je primio Vladimir Dubravčić i, iako je bio vrlo iznenađen što se je za mjesto novog arhitekta javila žena, prihvatio je to vrlo brzo. Vjera je pokušala objasniti to što nije otkrila svoj rod pričom o frustracijama koje je doživjela tražeći posao. Uz to ona je bila spremna bez problema pristati raditi za čak duplo manju plaću samo zato što je žena.

⁴ U djelu nije navedeno u kojem se točno mjestu odvija radnja. Navedeno je samo to da je mjesto daleko od željezničke stanice u romantičnom podolu Gorskog kotara, iz čega možemo zaključiti kako je riječ o dosta malenom mjestu.

Štoviše, nije riječ o pristanku, već Vjera sama za sebe jednostavno misli da ni ne zaslužuje plaću kakvu bi imao muškarac.

Meni nije bilo na pameti, da iz ovog mog pokušaja crpim kakvu korist ili plaću, koja se daje muškarcu. Vi mi možete dati i manje nego ste mi u pismu ⁵obećali... i ja ću biti zadovoljna. Odredite mi uopće nagradu prema mom radu i ja ću vam biti vrlo zahvalna (Zagorka, 1922, str. 73).

Međutim, Vjerini radovi bili su odlični, a Vladimir je uz svoju majku mogao naučiti kako žene nisu ništa manje sposobne za obavljanje bilo kojeg posla od muškaraca.

Moj brat i ja imamo već kod kuće dobar pojam o ženskim sposobnostima, budući da je naša majka godine i godine stajala neumorno na čelu našeg pothvata i vanrednom ga energijom vodila. Nama doista niste bili trebali da zatajite, da ste gospođica (Zagorka 1922, str. 73).

Vjera, dakle, dobiva posao kao arhitektica za pokućstvo u tvornici braće Dubravčić. Uvjeti pod kojima je bila zaposlena bili su isti kakvi bi bili i da je riječ o muškarcu. Dobila je plaću koja je bila dogovorena u prvom pismu i preostalo je samo da pronade stan za sebe i majku te da krene s poslom. Vjera je ispunila sva očekivanja. Njezini su radovi bili odlični i pomoću njih dobili su neke od jako velikih poslova. Uz ovu priču o poslovnom uspjehu Vjere pojavila se, naravno, i ljubavna priča. Vladimir je već prvog dana Vjeru primijetio zbog njene ljepote, no kako ju je tijekom njihove daljnje suradnje sve bolje upoznao, tako je i njihova međusobna privlačnost postajala sve veća. Nakon razrješenja problema dogovorenih brakova i niza drugih nesporazuma ova ljubavna priča konačno dobije sretan završetak. Vladimir i Vjera se zaruče, a svoje veze konačno pred svima priznaju i Ivo i Ljerka te Nada i Olga. Roditeljima nije ostalo ništa drugo, nego da se pomire s tim i sami sebi priznaju ono što su mladi cijelo vrijeme znali, da je vrijeme dogovorenih brakova prošlo vrijeme.

⁵ U pismu joj je obećana plaća od dvanaest tisuća kruna, što se čini dosta malim iznosom s obzirom na to da je za prethodno opisani posao koji je uključivao samo nacrt dizajna jednog salona dobila četiri stotine kruna.

4.3. Slika moderne žene (*Roaring Twenties*)

Kao što je već navedeno, od svih romana objavljenih u nakladničkoj cjelini *Biblioteka moje kćerke* upravo je u romanu *Pobjeda ljubavi* najmoderniji prikaz žene za to vrijeme. Ženski likovi uzimaju svoju sudbinu u svoje ruke. Bez obzira na to što je ovdje riječ o nešto starijim⁶ djevojkama, i likovima uopće, mlade čitateljice za koje je djelo u nakladničkoj cjelini objavljeno, mogu se vrlo lako povezati s junakinjama i junacima u njemu.

Treba izdvojiti to da je glavni pokretač radnje sukob generacija. Iako je očito da ovdje taj sukob nije toliko izražen i naglasak je još uvijek na ljubavnoj priči, on ipak postoji. Roditelji još nisu prešli preko toga kako su dogovoreni brakovi stvar prošlosti, a mladi su toga itekako svjesni. A nije li upravo taj sukob generacija jedno od glavnih obilježja koje gotovo automatski pripisujemo književnosti za mladež?

Druga stvar koju moramo izdvojiti svakako je uloga žene u društvu. Junakinje u ovom djelu imaju svoje ja. Ne pristaju na unaprijed predodređena pravila koja im društvo nalaže. Nada i Olga ne pristaju na očev zahtjev da se udaju za onoga koga im je on odredio. Vjera ne pristaje na to da zbog toga što je žena ostane bez posla. Ako to sagledamo s te strane, nije li onda to na neki način zapravo njihovo stvaranje vlastitog „ja“ i potraga za identitetom? Ni za ovo ne možemo, naravno, reći kao je to u prvom planu, sve ovo svakako je nadvladala ljubavna priča koju pratimo sentimentalnim pripovijedanjem, no bez obzira na to žene u ovom romanu ipak imaju drugačiju ulogu od one čisto tradicionalne i ne prihvaćaju unaprijed zacrtana društvena pravila.

Jedan od zanimljivijih detalja koji se isto tako mora spomenuti je i to da djevojke u ovom romanu puše. Možda na to danas ne bismo ni obratili pažnju za vrijeme čitanja, no ipak je to za ono vrijeme bilo nešto drugačije.

Ivo je ponudio mlade dame cigaretama, a onda i sam zapušio. I Vladimir je zapalio cigaretu, a onda su sjedili dalje šuteći, ne znajući ni sami kako bi započeli razgovor. Mučno su odbijali dimove i gledali preda se u male kolutiće dima od same nepravilike (Zagorka, 1922, str. 14).

⁶ Vjera Milić u djelu ima dvadeset i dvije godine, a Vladimir Dubravčić čak trideset.

Ovakvim, naizgled sitnim, detaljima Zagorka je u romanu prikazala dvadesete godine u Hrvatskoj. U povijesti je to razdoblje dobilo naziv *Roaring Twenties*. Izraz se počeo koristiti u SAD-u, otkuda su novi trendovi⁷ i krenuli. Nagli porast životnih standarda i razvoj tehnike pokrenuo je val promjena u tadašnjoj kulturi. Jedna od najočitijih promjena ona je u modnom izričaju tadašnjih žena i djevojaka. Haljine postaju kraće nego ikada dotad i vrlo jednostavnog su kroja. Po prvi se put javlja i *V izrez* na haljinama. Na nekima se pojavio i remen, što do tada nije bio običaj. Frizure također postaju drastično drugačije. Najmodernija frizura tog vremena bila je takozvana *bubikopf* frizura, odnosno kosa odrezana do razine brade, katkad i kraće ili ponešto duže. Uz frizuru bila su gotovo neizostavna i pokrivala za glavu koja su se razlikovala – od onih sasvim jednostavnih pa sve do onih na kojima su se nalazile razne perlice, perje i ukrasi (Filipović, 2012).

Uz ove promjene u modnom izričaju žena, događaju se i promjene u plesu i vrsti glazbe⁸ koju mladi slušaju, društvenim stavovima i u odnosima između spolova. Ženska moda ni u Hrvatskoj nije zaostajala za zapadnim trendovima. O tome nam поближе govori Ivana Filipović u jednom od svojih članaka u kojima opisuje povijest mode.

Zagrepčanke tog razdoblja prigrlile su žensku emancipaciju te vjerno slijedile europske trendove u modi i životnom stilu. U “ludim 20-ima”, kako se često naziva ovo doba (doba art decoa), žene su skratile suknju, odrezale kosu, počele pušiti (često i lule), nositi bubikopf frizuru, a s rezanjem kose odbacile su i stari svjetonazor te postale promotori novog duha vremena (Filipović, 2012.).

⁷ Kada govorimo o novim trendovima, onda se to prvenstveno odnosi na novu modu, stil frizura, plesova i slično.

⁸ Najprepoznatljivija glazba tog doba bila je *jazz* glazba. Ona je upravo u ovom vremenskom razdoblju doživjela svoj procvat. Uz novu vrstu glazbe javio se i novi način plesa koji je do tada bio nešto sasvim neprihvatljivo. Također su se organizirale i razne zabave i brojna društvena zbivanja. Zabave su išle ukorak s procvjetalim gospodarstvom pa su u većini slučajeva bile dosta raskošne.

Slika 1: Ženska moda u razdoblju od 1920.do 1930.

Izvor: <http://povijest.net/moda-u-razdoblju-1920-1930/> (27.05.2018.)

Dio koji se tiče promjena u društvenim stavovima i promjena u odnosima između spolova Zagorka nam je dosta jasno prikazala u romanu *Pobjeda ljubavi*. Mlade žene doista dobivaju veću ulogu u društvu, same odlučuju o svom životu, bore se za svoja prava, u razgovoru su ravnopravne s muškarcima i njihovo se mišljenje jednako cijeni. Društveni stavovi se mijenjaju, dogovoreni brak postaje stvar prošlosti i to je jasno svim mladima, a i onima starijima. Pa tako i poslovođa iz tvornice braće Dubravčić, Živanović, također zastupa taj stav, iako je pripadnik starije generacije.

Već su prošla vremena, kad su roditelji određivali svojim kćerima muževe, iako to gospođa Dubravčić ne će pravo da vjeruje. Ona je doduše vrlo odlučna i već je svojom čvrstom voljom mnogo šta postigla. Ali njezini su sinovi to od nje baštinili, pa se može dogoditi, da se i oni sa svojom voljom usprotive majci (Zagorka, 1922, str. 112).

Pušenje prestaje biti nešto što se veže samo uz muški rod. Kao što je već navedeno ovu je društvenu promjenu i Marija Jurić vrlo dobro primijetila i uvrstila u svoj roman. O tome koliko je pušenje postalo općeprihvatljivo možda nam najbolje

govori upravo to da danas rijetko možemo pronaći fotografiju koja prikazuje žene u razdoblju od 1920. do 1930., a da na njoj uz njih nije cigara. U prilog tomu idu i neke od najpoznatijih fotografija poznatih žena tog vremena, npr. slike Gabrielle Coco Chanel, francuske modne kreatorica i Katharine Hepburn, američke glumice.

Slika 2: Gabrielle Coco Chanel

Slika 3: Katharine Hepburn

Izvori: slika2: <https://changeinwomensfashion.weebly.com/coco-chanel.html> (29.5.2018.)

slika3: <https://www.pinterest.com/pin/81135230763665355/> (29.05.2018.)

Sve ove promjene koje čine *Roaring Twenties* u Hrvatskoj su u nekim dijelovima možda više, a u nekima manje izražene, no ne možemo negirati da su ipak ostavile utisak na društvo. Ako to sagledamo s te strane, možemo vrlo lako zaključiti na koju je stranu Hrvatska kultura bila okrenuta, a upravo to nam objašnjava i izbor knjiga koje su se uz *Pobjedu ljubavi* našle u nakladničkoj cjelini *Biblioteke moje kćerke*. S obzirom na to da je navedeno kako je u *Pobjedi ljubavi* zapravo opisana slika moderne žene, da bi se ovaj roman u potpunosti smjestio u kontekst ove nakladničke cjeline i da bi bilo jasno zbog čega je on naveden kao najmoderniji, trebamo sagledati i to kakve su još slike žena predstavljene u cjelini.

5. NJEGOVO DIJETE

Roman *Njegovo dijete* treći je po redu objavljeni roman u nakladničkoj cjelini *Biblioteka moje kćerke*, a izlazi u dva izdanja – 1923. i 1924. godine u verziji na srpskom jeziku i ćirilici. Autorica originala njemačka je spisateljica Hedwig Courthus-Mahler, a prevodi ga i doraduje Marija Jurić Zagorka koja se i ovdje navodi pod pseudonimom *Ružica Zagorska*. Ovaj roman bit će zanimljivo sagledati odmah nakon *Pobjede ljubavi* jer nam on donosi sasvim drugačiju sliku žene od one koja je prikazana u prethodno navedenom romanu. Dakle, ovdje nam se u liku Jelke Kamenar prikazuje najtradicionalnija slika mlade djevojke, koja pristaje na gotovo sva društvena pravila.

Radnja romana započinje tako da najprije upoznajemo gospođu Kristinu Bregovsku. Ona je starija gospođa, vrlo svojeglava, stroga i jako bogata. Doznajemo kako ona već duže vrijeme traži za sebe drugaricu koja bi joj bila po volji, no to joj nikako ne uspijeva. Njezin odvjetnik, po tko zna koji put, donosi joj nekoliko slika mladih gospođica među kojima ona treba odabrati jednu. Istog trenutka za oko joj zapne slika Jelke Kamenar, a upravo ona postaje glavna junakinja i predstavica slike tradicionalne žene koju nam donosi nakladnička cjelina *Biblioteka moje kćerke*. Prije nego što upoznamo lik Jelke, doznajemo razlog zbog kojega je gospođa Kristina tako stroga, svojeglava i ne pušta nikoga da joj se previše približi. Ona je, naime, iza sebe imala brak koji je zbog njezine nesigurnosti završio vrlo brzo. Njezin muž nije bio bogat kao ona i zbog toga je neprestano sumnjala u to je li s njom samo zbog novca. Uz to mučilo ju je i nešto što se u to vrijeme smatralo neprihvatljivim – ona je bila ta koja je prva prišla muškarcu.

Kristinino ponosno srce najviše je trpilo zbog toga, što je sama sebi spočitavala, da je ona zapravo njega sebi privukla – a to je bio izvor sve njezine nesreće (Zagorka 1923, str. 29).

Nakon razvoda povukla se u sebe, patila i nije dopuštala nikome da joj se približi.

Jelka Kamenar bila je prekrasna, mlada djevojka koja je nakon smrti svojih roditelja ostala potpuno sama. Sve te osobine čine ju zapravo savršenom za posao drugarice.

–No, svakako je mlada gospođica, kako vi i želite, potpuno neodvisna. Sirota je, ima sjajnu svjedodžbu svoje prijašnje gospođe, koja ju samo zato otpušta, jer mora, da uzme k sebi neku siromašnu rođakinju (Zagorka, 1923, str. 8).

Jelka dolazi u Kristininu kuću i tom je trenutku samo čitatelj već upoznat s tim tko je ona zapravo. Jelka je kći Kristininog bivšeg muža. Djevojka joj se, iznenađujuće, svidjela. U njoj je bilo nešto što je Kristini jako odgovaralo, no nije joj bilo jasno kako je uopće moguće da joj se netko tako sviđi odmah na prvom susretu.

A u isti čas se u njoj nešto opiralo protiv pomisli, da bi je ova strana mlada djevojka odmah već na početku mogla tako osvojiti. Njezina se gospodska ćud opirala ovakovom tajnom unutarnjem nagnuću (Zagorka, 1923, str. 21).

Kristina još isti dan saznaje tko je Jelka zapravo, ali joj ne govori ništa i s vremenom ju sve više prihvaća kao da je njezina kći. Takvo Kristinino ponašanje ne ostaje nezamijećeno u društvu. Kristina je često organizirala brojne zabave i poznavala gotovo sve ugledne članove društva, a oni su vrlo brzo primijetili Kristininu promjenu ponašanja prema Jelki i već u tome trenutku Jelka je dobila neprijatelje.

Uistinu je izgledala kao nešto mnogo više, a i gđa Bregovska postupala je s njom većma kao s kćerkom, nego li kao sa svojom namještenicom. Neki su se od gostiju već bili sprijateljili s tim „hirom“ gospođe Bregovske! (Zagorka, 1923, str. 98).

Uz sve to u priču se uključuje i ono što je bilo za očekivati, ljubavna fabula.

S obzirom na to da je Jelka bila vrlo lijepa, a uz to i skromna i dobra djevojka koja je stekla veliku naklonost jedne od najbogatijih žena u kraju, bilo je za očekivati da će Jelku vrlo brzo zamijetiti i mladići. Prvi od njih bio je mladi poručnik Đuro Rajičić, a drugi njegov bratić, doktor Nikola Rajičić. Zanimljivo je izdvojiti to kako njih dvojica predstavljaju dva sasvim suprotna svijeta, a njihov odnos nikada nije bio baš posebno dobar.

Inače dr. Nikola Rajičić nije bio rugalac. To je bio zdrav i prirodan čovjek, otvorena i poštena značaja. Ali kad bi vidio, kako najljepše i najpametnije djevojke idu na lijepo lice njegova bratića kao na lijepak, onda bi mu se usta podrugljivo skupila. Jer on je i predobro znao, da Đuro kraj lijepog lica i vitkog stasa ništa drugo ne posjeduje osim dobru mjeru samosvijesti i taštine. Nikola Rajičić nije ni izdaleka bio tako lijep, kao Đuro. Ali je zato bio daleko odlučnijeg značaja (Zagorka, 1923, str. 73).

Jelki se ipak svidio Nikola i gospođa Kristina bila je jako zadovoljna zbog toga. Nikola je priznao Kristini kako se on osjeća i zatražio ju je dopuštenje da zaprosi Jelku kada se osamostali u poslu. Sve je, dakle, naizgled djelovalo idilično, no tu se javlja još jedan klasičan motiv sentimentalnog pripovijedanja. U priču se uključio ljubomorni poručnik Đuro koji saznaje kako je Kristina odlučila posvojiti Jelku i ostaviti joj sve bogatstvo te optužuje Nikolu da želi zaprositi Jelku samo zbog toga. U tom trenutku zse još se jednom ponavlja ista priča kao i u slučaju Kristinina braka, no, ovaj put, zahvaljujući Kristini, svi nesporazumi se izgode i ipak pobjeđuje ljubav.

5.1. Tradicionalna slika žene

Što to Jelku čini predstavnicom tradicionalne slike žene u ovom romanu? Možda je najbolje krenuti od toga tko je Jelka. Kako je već navedeno Jelka je ostala bez roditelja, nema novca ni mjesto za život. Jedino što joj preostaje jest da se zaposli kao *drugarica* neke bogate gospođe i tako zaradi novac za život.

I sam fizički opis Jelke stvara nam sliku o tome kako je ona zapravo krhka i nježna djevojka.

Ona je gledala pred sobom djevojku, koja je klečala, pa se i opet morala diviti prekrasnoj zlatnoj kosi, koja se u debelim i bujnim pletenicama⁹ svijala oko djevojčina zatiljka. –Ta je djevojka kao slika – mislila je u sebi i očito uživala na pogled takve krasote (Zagorka, 1923, str. 19).

Ona sama za sebe otvoreno govori kako je ovisna o drugima. Dakle, ona nije primjer junakinje koja bi, poput Vjere, uzela život u svoje ruke i sama se odlučila boriti za sebe. Za nju je posao koji je dobila utočište i sigurnost koja joj je potrebna.

–Milostiva gospođo, za sirotu, koja ne ima svoga krova, a koja mora svoj kruh sama da služi, uvijek je sreća, kad nađe sigurno utočište (Zagorka, 1923, str. 20).

Jelka nije lik koji će ići protiv stavova i mišljenja starijih. Štoviše, jako joj je bitno to što joj kaže gospođa Kristina. Trudi se koliko god može da ju ne bi uvrijedila i radi sve

⁹ Dakle, junakinja ima *bujne pletinice*. Tu još nema ni govora o frizurama poput *bob frizure* koje su, kako je prethodno navedeno, bile odraz novih vremena i promjena u društvu.

upravo onako kako se to očekuje od nje. Čak i izbor odabranika na neki je način ovisio o Kristininoj reakciji. Tek nakon što je ona potvrdila kako je Nikola jako dobra osoba i kako je zadovoljna njezinim odabirom, Jelka svoje osjećaje prema Nikoli drugačije izražava.

Jelka je predstavnicu svih dobrih osobina koje bi jedna djevojka trebala imati. Od izgleda, ponašanja, odnosa prema drugim likovima i odnosa prema društvu, u liku Jelke ne možemo pronaći niti jednu negativnu osobinu. Skromna je, poštena, razumna i prije svega dobra osoba koja zaista zaslužuje sreću. Upravo zbog svega navedenog čitateljice su se vrlo lako mogle povezati s likom Jelke tako da žele da ona konačno i dobije sreću koju zaslužuje. Kao što se to moglo i očekivati, Jelku je sreća na kraju doista i dočekala. Zaručila se i udala za Nikolu, a Kristina je za nju postala nova majka.

Već od sredine radnje Kristina je na Jelku krenula gledati drugačije nego samo kao na drugaricu. U njoj se javljaju osjećaji da kroz Jelku dobiva drugu šansu za sve što je krivo napravila u odnosu sa svojim bivšim mužem, Jelkinim ocem.

Zar je zbilja bilo prekasno? Nije li tu uz nju sjedilo njegovo dijete, koje je on ljubio i za njegovu budućnost zabrinut bio? Zar nije ona mogla da popravi na djetetu ono, što je na ocu zgriješila? (Zagorka, 1923, str. 89).

Njihov odnos se kroz djelo sve više izgrađuje i dolazi do toga da Kristina doista poželi Jelku i službeno posvojiti. Takva Kristinina odluka bila bi nešto zaista veliko. Jelka bi nakon toga potpuno promijenila svoj društveni status. Tim činom Jelka bi postala jedina nasljednica cijelog bogatstva koje je Kristina imala. Kristina u tom trenutku uopće ne razmišlja o tome kako će to biti prihvaćeno u društvu. Čini to sasvim iskreno. Time ona smatra da ispravlja sve ono negativno što je napravila svom bivšemu mužu, za kojega saznaje kako ju je on bez obzira na sve ipak uvijek volio, i jednostavno to čini jer je nakon dugo vremena ponovno osjetila sreću. U tom odnosu ni Jelka nije ništa manje zavoljela Kristinu.

-Uvijek sam te voljela... jer ti si tako draga prema meni... kao mati... ti... draga i mila majko moja! (Zagorka, 1923, str. 149).

Ne može se ne primijetiti kako je opis tog odnosa pretjerano idealan. Jelka istog trenutka prihvaća Kristinu, ne prebacuje joj ni najmanje to što joj je cijelo vrijeme

lagala o ocu i pravila se da ga ne poznaje. Ovdje ne možemo čak govoriti ni o tome da je Jelka u tom trenutku bila proračunata i da je sve odglumila samo kako bi došla do novca, upravo iz gore navedenih razloga. Jelka je apsolutno pozitivan lik. Ovakav način raspleta može se pripisati upravo sentimentalnom tipu pripovijedanja, za koji takvo idilično razrješavanje nesporazuma i pobjeda dobra na samome kraju nije ništa neobično.

Nakon primjera romana koji nam donosi idilični rasplet, apsolutno pozitivnu junakinju i pobjedu dobra, sljedeći po redu roman predstavlja nam sasvim drugu krajnost.

6. FALKLAND (ROMAN TRAGIČNE LJUBAVI)

Falkland (roman tragične ljubavi) zadnji je po redu objavljeni roman u nakladničkoj cjelini *Biblioteka moje kćerke*. Izlazi kao peti svezak 1925. godine, a izvorno je objavljen 1827. godine, što ga čini najstarijim romanom u cjelini.

Autor romana engleski je političar i spisatelj Edward Bulwer Lytton. Zanimljivo je obratiti pažnju na to da je on jedini muški autor u nakladničkom nizu u kojemu su dominantne žene. Pisao je novele, pjesme i drame, a njegova su djela bila izrazito popularna kod publike. Zbog toga je za vrijeme života stekao veliko bogatstvo. U povijesti je ostao zapamćen i zbog nekoliko općepoznatih fraza kao što je npr. „Pero je snažnije od mača“. Za njegovo najpoznatije djelo smatra se povijesni roman *Posljednji dan Pompeja* koji je objavljen 1834. godine (https://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Bulwer-Lytton).

Ono što je već na prvi pogled zanimljivo i drugačije od ostalih djela u nakladničkoj cjelini jest to da je ovaj roman gotovo u cijelosti ispričan pismima i odlomcima iz dnevnika.

Glavna radnja romana započinje 1822.¹⁰ godine u jednom malom mjestu u Engleskoj. Tamo se susreću glavni junaci romana. Falkland i lady Emilija. Falkland ondje dolazi u trenutku života u kojemu je odustao od svega. Život kakav je imao nije smatrao ni najmanje ispunjujućim. Iako je kao mali ostao bez roditelja i o njemu se brinuo njegov stric, imao je sve što je trebao, čak i više od toga. Posjećivao je brojne raskošne zabave, trošio novac bez potrebe, no ništa nije ispunilo prazninu koju je svo vrijeme osjećao u sebi. S druge strane lik lady Emilije na početku nije toliko psihološki definiran. O njoj saznajemo samo ono najbitnije, a to je da je ona udana žena, da ima dijete od tri godine i da je došla u ovo malo mjesto na odmor u seoski dvorac.

U trenutku kada se Falkland i Emilija prvi put vide sve ono od prije više nije bitno. Između njih se rađa sudbonosna ljubav na prvi pogled i njihovi životi počinju se vrtjeti samo oko toga. Ovdje treba naglasiti kako se tu ne radi ni o kakvom fizičkom ostvarenju te ljubavi, ona se realizira samo unutarnjim osjećajima likova. Upravo na osjećajima je i najveći naglasak cijelog romana. Fizičko zbivanje romana ovdje pada u drugi plan, a u prvi nam se stavljaju misli i osjećaji likova koje iskazuju u pismima i dnevniku. To da su misli i osjećaji u prvome planu najavljuje nam se na samome početku romana, već u drugom pismu koje Falkland šalje svome prijatelju.

No moja pripovijest odnosit će se više na misli nego na čine, jer većina onih, čiji se udes spleće s mojim, još žive, a ja, ni proti njima ne bih htio da povrijedim ono povjerenje, što se samo po sebi razumjeva i što je pretpostavkom velikoga dijela moje pripovjesti (Bulwer, 1925, str. 11).

Više o prvom susretu saznajemo iz perspektive oba lika. Falkland u pismu svome prijatelju govori kako je potpuno očaran Emilijom, a Emilija u pismu svojoj prijateljici govori kako nije čula baš dobre priče o Falklandu, ali već u tom trenutku propitkuje to što je saznala i vidljivo je da prema njemu gaji pozitivne osjećaje.

Svakim sljedećim susretom odnos glavnih junaka postaje sve prisniji i sve što se odvijalo dotad dovelo je toga da Falkland predlaže zajednički bijeg. Koliko god se Emilija na početku tome opirala, ipak na kraju odlučuje pristati na bijeg i iza sebe ostaviti sve što je imala, uključujući i muža, ali i sina. U noći u kojoj se bijeg trebao dogoditi Emilijin muž saznaje za cijeli plan i suočava se s njom. Ona jednostavno nije

¹⁰ Ta je godina navedena u prvome pismu koje Falkland šalje Fridriku Monktonu.

mogla podnijeti tu razinu stresa pa zbog bolesti koju je već otprije imala staje joj srce te umire. Sve to odrazilo se, naravno, i na Falklanda. Ovakva tragična ljubav dovela ga je do toga da odluči otići u rat i boriti se za Španjolsku, zemlju njegove majke. U ratu ga rane i Falkland također umire od zadobivenih ozljeda.

6.1. Slika udane žene

Kao što je već navedeno, glavna je ženska junakinja u ovome romanu lady Emilija Mandeville. Iako je ovdje riječ o udanoj ženi, bitno je naglasiti kako ona ipak nije značajno starija od ostalih ženskih likova iz nakladničke cjeline. Emilija ima tek dvadeset i jednu godinu. Po godinama ona ne odskaače od drugih¹¹ likova mladih žena koje su prikazane, no osim godina i ljubavne priče koja joj se dogodila, ona nema više ništa zajedničko s njima. Emilijin život posve je drugačiji od života junakinja iz prethodnih dvaju romana.

Prva velika razlika, koju ne možemo ne primijetiti, jest ta da je Lady Emilija žena koja ima riješeno egzistencijalno pitanje.

Napokon, mila moja Julijo, uselila sam se u moj lijepi seoski dvorac. Gospođa Dalton i lady Margareta Leslie jedine su, koje sam mogla da sklonem da me prate. Gosp. Mandeville sav je u žitnom zakonodavstvu. Predsjednik je odabranog parlamentarnog odbora. I u snu šapuće o nevolji poljodjelstva... (Bulwer, 1925, str. 25).

Dakle, Emilijin muž vrlo je bogat i ugledan čovjek, ona ima svoje sluškinje, ljetuje u dvorcu. Sve ovo saznajemo već u prvom Emilijinom pismu. Zbog svega navedenog ona nema potrebu boriti se za sebe u egzistencijalnom smislu. Ne mora raditi i brinuti se za budućnost, kao što je to bio slučaj s Jelkom i Vjerom. Njezini problemi i nezadovoljstvo kreću od nje same. Iako ima osiguran lagodan život, Emilija je još uvijek mlada djevojka koja i dalje treba izgraditi svoje *ja*.

Druga, i najveća, razlika po kojoj se Emilija ističe upravo je to što je ona udana žena. I u ovom se djelu na neki način progovara o temi dogovorenog braka, no to je

¹¹ Npr. Vjera Milić u *Pobjedi ljubavi* ima dvadeset i dvije godine.

pitanje sagledano sa sasvim drugog gledišta. Naravno, pri tome moramo uzeti u obzir i to da je ova knjiga, kao što je već navedeno, izvorno objavljena 1827. godine i prema tome ne možemo ni očekivati moderne svjetonazore kakve pronalazimo u Zagorkinoj *Pobjedi ljubavi*.

U šesnaestoj godini udali su ju za muža, koji je imao veliki imetak te uživao neki glas kao član parlamenta. Ni spodobom ni značajem nije se izdizao iznad običnoga čovjeka, no nije ni u kojem pogledu bio ispod njega. Najveća mu je pogreška jednoličnost. Ljubav teži za nečim odličnim, iako to nešto drugi smatraju vrijednim mržnje. Za osrednjost jedva možemo živo osjećati (Bulwer, 1925, str. 26).

Iz citata možemo zaključiti dosta o tome kakav je bio donos Emilije i njezinog muža. Ona zapravo nikada nije ni imala priliku osjetiti pravu ljubav. Prihvatila je ono što je morala i što su njezini roditelji ugovorili. Njezin muž za nju nije bio ništa posebno. Onda se udala za njega iz čiste obveze, ništa više. Ako uzmemo u obzir to da je tada imala tek šesnaest godina, treba nam biti jasno i to da je ona na sve to gledala još uvijek kao dijete. Sama za sebe govori kako se i s dvadeset i jednom godinom osjeća tako. Prema tome možemo zamisliti kako se je tek osjećala sa šesnaest. Ako uz njezinu mladost pridodamo i opis njezina temperamenta, bit će nam još jasnije kako je Emilija u trenutku udaje bila još pravo dijete u duši. Također sve te osobine¹² na neki nam način objašnjavaju i njezine daljnje postupke u romanu, odnos u koji se upustila i ideju da se doista odluči na bijeg.

Bila je naglog čuvstva iako sredećnoga temperamenta, vesela više od srca nego lakomislenosti, od srca koje nikad još nije imalo povoda, da bude žalosno; lijepa i čista kao sanja kakvog snatrilca o divotama raja, ali u duši puna strastvenosti i nježnosti, sjedinjavala se sa svim time jednostavnošću i nevinost... (Bulwer, 1925, str. 26).

Koliko god izgledalo da se na temelju Emilijinih osobina i njenog lošeg odnosa s mužem, u kojemu ni njemu nije pretjerano stalo do nje, Emiliju na neki način opravdava u njenim postupcima, u romanu se takvo ponašanje žene ipak strogo osuđuje. Izravno se govori kako za takvo što nema opravdanja.

¹² Tijekom godina u kojima je Emilija bila u braku, njezine osobine nisu se mijenjale:

„Ono malo godina što je lady Emilija udata, nisu osobito promijenile njezin značaj“ (Bulwer, 1925, str. 26).

Tko god misli, da ovi listovi žele da opravdaju grijeh, ljuto se vara. Oni sadrže bolno nabranje stradanja od grijeha, njegovoga kajanja i kazne. Ima li u povijesti žene zločinstvo, koje je gore od svakoga drugoga, tad je to preljub. To je uistinu jedino zločinstvo, koje ženu u običnom životu kompromitira. Muškarac imade tisuću napasti na grijeh, a žena samo jednu; ne može li ovoj odoljeti, nema prava na naše samilovanje. Nebesa su pravedna! (Bulwer, 1925, str. 68).

Dakle, najvećim grijehom koji žena može napraviti smatra se upravo preljub. To je ujedno i jedini grijeh kojemu se žena treba oduprijeti. U slučaju da se žena ne uspije oduprijeti takvome grijehu, za nju treba slijediti kazna. Ovim citatom čitatelju se na neki način najavljuje i Emilijina sudbina. Koliko god to nama grubo zvučalo, Emilijina kazna za taj grijeh bila je njezina smrt. Ona umire nakon što njezin muž sazna za preljub i suoči se s njom. Na kraju umire i Falkland i cijela ova ljubavna priča koju se prati kroz roman pretvara se u tragičnu, kako nam to najavljuje i sam naslov.

Usporedimo li kraj ovog romana s romanima *Pobjeda ljubavi* i *Njegova kćer*, možemo primijetiti kako je u ovom slučaju rasplet događaja daleko od onog idiličnog na kakav smo do sad nailazili, iz ovog primjera dobro je vidljivo da sentimentalno pripovijedanje ne uključuje samo sretne završetke u kojima je sve onakako kako smo i očekivali. Lik žene u ovom je djelu prikazan drugačije. Iako je i dalje ovdje veliki naglasak na ljubavnoj priči i osjećajima glavnih likova, žena u ovom djelu nije, poput npr. Jelke, apsolutno pozitivni lik. Ona podliježe grijehu i predaje se osjećajima bez obzira na sve što je mogla izgubiti i bez obzira na to što je to u tadašnjem društvu značilo.

7. MADAME LA VIERGE

Kraći roman *Madame La Vierge* objavljen je kao prvi svezak *Biblioteke moje kćeri* 1922. godine. Autorica je romana Marija Konopnicka, jedna od najpoznatijih poljskih spisateljica. Bila je pjesnikinja, novelistica, borila se za prava djece na poeziju i pisala za djecu. Uz to je bila i novinarka i kritičarka koja se zauzimala za ženka prava i svoje je članke često morala objavljivati pod pseudonimima koji su skrivali rodnu

pripadnost (https://en.wikipedia.org/wiki/Maria_Konopnicka). Već ovdje možemo vrlo lako pronaći poveznicu između Marije Konopnicke i naše Marije Jurić Zagorke.

Konopnicka u navedenom romanu opisuje normandijsku ženu. U njihovom su društvu žene drugačiji pojam. To je društvo u kojemu sve kreće od žene i sve o ženi i ovisi. Ovdje dobivamo zaokruženu sliku o ženama svih dobnih skupina. Nakon ovog i romana *Falkland (roman tragične ljubavi)*, postaje nam jasno kako se kroz objavljene romane u ovoj nakladničkoj cjelini nije stalo samo na slici mlade djevojke nego je pomoću različitih ženskih likova prikazana cijela staza života žena. Upravo zbog toga ovaj roman dobro je sagledati zadnji i njime zaokružiti sliku o ženama, bez obzira na to što je u nakladničkoj cjelini izašao kao prvi svezak.

U romanu ne postoji radnja koja bi se na klasičan način mogla barem ukratko opisati. Roman se sastoji od niza opisa koje, osim mjesta radnje, dakle, normandijske obale, na prvi pogled ništa drugo ne povezuje. Ipak, pogledamo li malo bolje, shvatit ćemo kako je u centru skoro svakog od tih opisa po jedna žena i, naravno, more.

7.1. Slika normandijske žene

Na samom početku djela opisuju se crkve koje se nalaze u selu. Iako nam se može učiniti kako ovdje nema opisa žene u centru, to ipak nije točno. Kip *Madam la vierge* (Gospe djevice) prvi je u nizu prikaza žene i ženstvenosti. Ona jedina zaista zna sve o selu i ljudima u njemu.

„Madam la Vierge“ poznaje sve teškoće, sve nemire i jade svoga ribarskog naselja. Zna ona, gdje je u kući bolest, gdje grijeh, gdje svađa i razdor, a gdje nevolja. Zna, čije su ruke suviše već izmorene, čije oči isplakane i ugasle. Zna, koliko je gdje djece pod krovom i kakvim ih imenima dozivaju . (...) (Konopnicka, 1922, str. 9).

Tipična normandijska žena možda je najbolje prikazana drugim ženskim likom s kojim se susrećemo u djelu, likom gospođe Toutaint. Ona je bila jedino žensko dijete u obitelji gdje je uz nju bilo još sedam sinova. Od njih sedmero većinu ih je već uzelo more. I ona je majka sedmorice sinova, no nema kćeri. Ovdje je zanimljivo ukazati na razlike pojma kćeri u obitelji. U romanu *Pobjeda ljubavi* nailazimo na primjer starog

Malinara koji ima dvije kćeri. Za njega to znači samo to da njegov posao ovisi o tome kakve će zetove imati, dok od kćeri ne očekuje ništa.

I Malinar bi bio sasvim sretan, kad bi još bio imao muškog potomka, da mu preda posao, kao što je njemu njegov otac. Nažalost mjesto toga morao se zadovoljiti s pomišlju, da će tu zadaću preuzeti na se koji od njegovih zetova, ako bude i u tom sretan (Zagorka, 1922, str. 4).

Pojam kćeri u obitelji na normandijskoj obali sasvim je drugačiji. Ovdje se čak više cijene ženska djeca. Muška djeca rađaju se za more i more ih najčešće i uzima, dok se ženska djeca rađaju za obitelj, ostaju u kući i na njima sve i ostaje. Iz tog razloga gospođa Toutaint poprilično je razočarana zbog toga što nema kćeri.

Mere Toutaint uzdiše: –Nema tu u nas radosti od momaka, nema! Ona ima same sinove. –Nema li u kući djevojke, tad nema ni zabave, ni cvijeća, ni lutaka, ničega. Nikakve radosti. (Konopnicka, 1922, str. 57).

Nakon što muškarci odu na more sve ostaje u rukama žena, no to za normandijsku ženu ne predstavlja nikakav problem. One su ionako naučene da sve ostaje u njihovim rukama. S obzirom na to da je upravo gospođa Toutaint izdvojena kao jedna tipična normandijska žena, trebamo se prije svega zapitati kakva je to tipična normandijska žena.

Normandijska je žena energična, radna, mudra i pomamna za novcem. Djecu ljubi više nego muža, a novac joj je u mnogom, više od svake ljubavi. Dosta je da se promotre one uske, stisnute usnice Normantkinje i da se odmah zapazi, da voli više zveket novca u šaci (Konopnicka, 1922, str. 11).

Osim što nam je iz navedenog jasno koliko normandijskoj ženi u životu znači novac, iz citata vidimo još jedan zanimljivi detalj – u njihovim životima muž je uvijek na drugom mjestu. On ima svoju vrijednost i ona se iščitava iz toga kako zarađuje.

Vrijednost muškarca, kao i uopće vrijednost bračne sreće ovisi o probitku ribolova. Ne govori se tu: „moj je muž dobar čovjek“; ni: „muž me ljubi“, već se veli: „muž moj zarađuje, muž moj donosi toliko i toliko“. A zaslužuje li zbilja mnogo, tad sve susjede zavide za takova muža kao za kapital s dobrom rentom (Konopnicka, 1922, str. 12).

S obzirom na to kako muž zarađuje, takvo je i ophođenje njegove žene prema njemu. Ako je zarada dobra, žena ga dočekuje zadovoljna i uređena, s „koketnom pregačicom“ i pripremljenom večerom, a nekada ga čeka čak i vruća čokolada. U slučaju da zarada nije bila dobra, pregačica se zamjenjuje grubom krpom i ženu boli glava, obroci su

skromni, a muž može dobiti jabukovaču samo iz bačvice u koju se nadolijeva voda. O toploj čokoladi tada nema ni govora. U ovom je slučaju i muž svjestan kako nema pravo išta reći, povlači se na stepenice gdje provede ostatak dana kao krivac pušeći lulu.

Gospođa Toutaint opisana je i fizički. U fizičkom opisu prikazana je kao sasvim obična žena, ali ponosna i otmjena, potpuno realistički. I tu je, dakle, vidljiv odmak od ženskih likova iz prethodno navedenih romana. One su skoro sve opisivane kao krhke, nježne i izrazito lijepe.

Stupa jednostavna, mršava i ponosna. Ima nešto rimsko u sebi. Njen bi se profil s onom čisto antiknom uskog čela, lako zavinuta nosa, tankih usnica i suženo istaknute brade, mogao urezivati u medalje. Crno svečano odijelo njeno ističe još više izraziti, zagasit profil njen (Konopnicka, 1922, str. 15).

Nakon gospođe Toutaint upoznajemo još jedan od stalnih likova na normandijskoj obali, lik stare mrežarice. Mrežarica je stara, siromašna žena koja je najčešće i vrlo ružna. Ljudi u selu svrstavaju je gotovo pod „nekretnine naselja“. Što god da se odvijalo u selu, ona ostaje na svom mjestu, plete i popravlja mreže. Lik mrežarice donosi nam jedinu sliku stare normandijske žene.

Bila kiša, bilo vedro, ili žega sunčana, mrežarica sjedi od ranog proljeća do kasne jeseni u svome ribarskom dvorištu pod krovčićem, zbitim od nekoliko daščica ili iz komada jedra, sjedi tu poput panja pogurena neka pojava, što vrlo nalikuje na svežanj izbljedjelih krpa i marama, iz kog izbija snažna linija ramena i ruke, pružena u vis prema stupu, na kome visi mreža o svijetloj kvaki (Konopnicka, 1922, str. 17).

Nakon prikaza stare žene u naselju, dolazimo i do prikaza mladih žena i djevojaka u društvu. Predstavnica mladih udanih žena je Ivette. Ona još nema djece, a život joj je preuzeo osjećaj čežnje za daljinom.

Ivette je još mlada, slabašna, mršava, tužna. Nema djece. Viđam je često, tako stojeći kod živice svoga vrtića. I kako pjeva, lice joj blijedi, a pogled bježi nekud izvan ribarske brodice, daleko, daleko. Pogled žarki, gladan, nezasitan. Čezne. Jasno je da čezne i da je ta čežnja izjeda (Konopnicka, 1922, str. 41).

Druga opisana mlada žena još nije udanta. Tu je zanimljivo to što ovdje dobivamo uvid u to kako je izgledalo udvaranje djevojkama. Možda smo u ovom trenutku mogli očekivati neke romantične geste i tražiti tragove sentimentalnog pripovijedanja i u ovom djelu, no od toga ovdje ipak nema ništa. U opisu društva kao što je ovo za sentimentalnu tematiku jednostavno nema mjesta. Društveni odnosi ovdje

su drugačiji. Mladići se udvaraju tako da dolaze kod djevojke, prilaze samo do vrata, no ne ulaze u kuću. Razgovor pokreće uglavnom majka, mladi nemaju previše toga za reći jedno drugome pa tako večer prolazi većim dijelom u tišini. Kada djevojčina majka odluči da je vrijeme za spavanje, udvarač odlazi kući i sljedeći dan se ponovno vraća.

Ovdje također saznajemo i kakvi su odnosi prema tome čime se tko bavi. Djevojka koja je opisana bila je kći ribara, a njezin udvarač nije bio ribar. Za nju bi udaja za nekoga tko nije ribar zapravo značila korak u nazad. Opisano nam je i to kako su djeca u obitelji dobivala svoja zaduženja, tj. poslove. Sve je to, dakako, ovisilo i o bogatstvu kojim obitelj raspolaže, no to je najčešće bilo raspoređeno na sljedeći način: prvorođeni sin bio bi mornar, drugorođeni ribar, trećerođeni bi dobio zemlju ili postao obrtnik, dok bi četvrtorođeni sin najčešće postao svećenik.

U društvu kao što je to normandijsko, nema previše mjesta za ljubav. Bračne zajednice tu nastaju zbog preživljavanja i potrebe, a ne zbog zaljubljenosti mladih. Normandijske žene naučene su na kontroliranje svojih osjećaja. Bračna etika ondje je jako stroga. Muž koji je na moru treba u svakom trenutku biti siguran da ga njegova žena čeka onako kako ju je i ostavio, a osim toga za normandijsku bi ženu ljubavnik značio samo financijsku štetu jer bi izgubila stalni prihod koji donosi muž, a takvo što ne dolazi u obzir.

Rano dakle nauči žena vladati sobom, upravljati sobom i sama sebi biti vječno strogom stražom. Odatle ta ozbiljnost, taj mir normandijski, to njeno dostojanstvo. Događa se, da neka divlja, nesavladiva sila raspali dvoje, da im raspiri srca u jedan plamen i da ih nerazlučivo spoji, Ali takvi su događaji prije svega neizmjerljivo rijetki, a osim toga ima u moru vazda dosta vode za gašenje takvih plamenova (Konopnicka, 1922, str. 26-27).

Bez obzira na to koliko se u tom društvu poštovao brak kao institucija, muž nikada ne zauzima prvo mjesto u životima žena. To nam dodatno može potvrditi i reakcija gospođe Toutaint nakon oluje u kojoj je stradao veći broj lađa. Na jednoj od stradalih lađa bili su njezini sin i muž. U tom trenutku vidimo do koga je njoj više stalo.

U tome posljednjem i upravo smrtnom času nije joj bilo za muža, već za sina, za srednjega Charlesa, koji je već dvije godine pomagao ocu na moru, a i sada je bio s njim (Konopnicka, 1922, str. 32).

U ovakvim situacijama ni uvijek smirena i strogo kontrolirana gospođa Toutaint nije mogla ostati potpuno pribrana. Ljudi na normandijskoj obali vrlo su dobro svjesni toga da more, koje im sve daje, ipak na kraju sve i uzima.

Sentimentalno pripovijedanje, dakle, opisom ovakvog društva nije se moglo ostvariti. No, bez obzira na to, i u ovom romanu, kao i u prethodno navedenima, u središtu je žena. Ovdje se daje jedan drugačiji pogled na ženu u društvu pomoću opisa žena različitih životnih dobi¹³ i različitih uloga u društvu, ali mlade čitateljice dobivaju i nešto više. Kroz knjigu se upoznaju s jednim posve drugačijim stilom života i drugačijom kulturom življenja.

8. NEFORMALNO OBRAZOVANJE DJEVOJAKA

Već je navedeno kako su knjige za djevojke prvenstveno bile objavljivane jer je nedostajalo zabavnih sadržaja za djevojke, no ne možemo zanemariti i njihovu obrazovnu svrhu.

Na temelju primjera Vjere Milić, koja je bila jedina žena arhitektica, vidljivo je koliko su zapravo žene tada imale male šanse za formalno obrazovanje. Ona sama jedva je uspjela nagovoriti oca da joj dopusti da se obrazuje, a na obrazovanje djevojaka gleda se kao na aktivnost kojom bi se one mogle zabaviti.

Dakle, djevojačke knjige svakako su, uz izvor zabave, za djevojke bile i neformalno obrazovanje. Osim što iz njih mogu saznati i ponešto o drugim kulturama i drugačijem društvu, kao što je to bilo na primjeru knjige *Madam La Vierge*, kroz ove knjige djevojke se uči i o međuljudskim odnosima, ulogama žene u društvu, društvenim stavovima... i ono najbitnije, uči ih se o sazrijevanju, životnom putu žena i o svemu onome što mlade čitateljice tek čeka kroz život. U to vrijeme jedino su ovakve knjige

¹³ Trebamo naglasiti kako u knjizi ipak nema opisa normandijske djevojčice, dakle kao i u prethodno navedenim knjigama, ovdje upoznajemo samo žene koje su starije ili jednako stare kao i kojima je knjiga namijenjena.

bile izvori iz kojih bi djevojke prikupljale takve informacije. Čitajući ih, upoznaju se također i s doživljajima ljubavi i muško-ženskih odnosa. U romanima pronalazimo nekoliko primjera u kojima su opisivani tajni poljupci, zagrljaji, pogledi, dodiri i slično. Jedan od zanimljivih primjera ukradenih poljubaca koji se mogu izdvojiti je poljubac između Ive i Ljerke u romanu *Pobjeda ljubavi*. Iako su njih dvoje već tajno bili zaručeni, takav poljubac u njegovoj kući smatrao se neprimjerenim.

Ivo je međutim također iz sobe izašao pod izlikom, da ide majci po knjigu, pa pobrzao stepenicama u prvi sprat i stigao Ljerku baš pred vratima njezine sobe. Naglo ju zagrlio i prije nego li se još mogla snaći, poljubio je nekoliko puta nježno i srdačno.

Ona se sva prestrašena ogledavala i nemirno mu se otimala iz zagrljaja (Zagorka 1922, str. 132).

Ovdje ipak trebamo naglasiti da, osim poljubaca, dodira i pogleda, romani iz nakladničke cjeline *Biblioteke moje kćerke* ipak ne sadrže konkretnije poigravanje s motivima fizičke ljubavi.

9. ZAKLJUČAK

Nakladničke cjeline namijenjene djevojkama, među kojima i nakladnička cjelina *Biblioteka moje kćerke*, nastaju kao odgovor nakladnika na prazninu koja je nastala u sadržajima koje su nudili. Djevojke su tražile specifičnu vrstu pripovijedanja, sentimentalno pripovijedanje. U nedostatku sadržaja koji su mogli ponuditi mladim čitateljicama, nakladnici posežu za prijevodima. Isto je napravio i Stjepan Kugli, pa se tako u njegovoj nakladničkoj cjelini može izdvojiti samo jedan roman koji potpisuje naša autorica, Marija Jurić Zagorka. Upravo u tom romanu, romanu *Pobjeda ljubavi*, nalazimo najmoderniji opis žene, ali dobivamo i sliku o tome kakvo je bilo naše društvo dvadesetih godina dvadesetog stoljeća. Saznajemo kakav je bio položaj žena, kakvi su bili stavovi o dogovorenom braku, kakvo je bilo obrazovanje djevojaka... Uz navedeno upoznajemo i likove djevojaka koje odbacuju unaprijed postavljena očekivanja društva i same određuju svoju sudbinu.

Kako bismo mogli ustvrditi da je upravo u *Pobjedi ljubavi* prikazana najmodernija slika žene, trebamo sagledati i druge ženske likove koje pronalazimo u ovoj nakladničkoj cjelini. I njih prije svega možemo promotriti prema tome u kojoj mjeri one prihvaćaju ulogu koje im je društvo nametnulo, pa tako možemo zaključiti kako u romanu *Njegovo dijete* u liku Jelke imamo najtradicionalniju sliku žene. Jelka je jedini lik u nakladničkoj cjelini koji u potpunosti prihvaća ulogu koje joj društvo nameće. U romanu *Falkland (roman tragične ljubavi)* vidimo na sasvim drugačiju sliku žene; ovdje je u glavnoj ulozi žena koja je već udana i ima dijete. Iako je prihvatila nametnute društvene uloge i stupila u dogovoreni brak, glavna junakinja ovog romana, lady Emilija, odluči zbog ljubavi odbaciti sve. Za kraj nam još ostaje prikaz žene i ženstvenosti u romanu *Madam la Vierge*. Ovdje upoznajemo različite slike žene, u jednom sasvim drugačijem društvu u kojemu je žena centar svega i sve polazi upravo od nje.

Nakon što sagledamo sve romane koje nalazimo u nakladničkoj cjelini *Biblioteka moje kćerke* za kraj nam još jedino ostaje zaključiti to kako, osim prikaza žena i pitanja koliko one prihvaćaju zadane društvene uloge i prihvaćaju li ih uopće,

zaista nema smisla tražiti dodatne zajedničke osobine svih ovih romana. Romani dolaze od različitih autora, iz različitih država, a čak ni godine nastanka romana nisu u istom vremenskom periodu¹⁴. Bitno je izdvojiti samo to da su ovi romani doista donijeli ono što su mlade čitateljice u to vrijeme tražile, a nakladnici su to prepoznali. Romani donose prikaz ženstvenosti, slike žena koje ne pristaju na unaprijed zadane društvene uloge i ono najvažnije, sve to dolazi kroz sentimentalno pripovijedanje i uvođenje djevojaka u muško-ženske odnose.

Nakladničke cjeline namijenjene djevojkama, nažalost, do danas ostaju vrlo slabo istražene i ne pridaje im se poseban značaj, no bez obzira na to moramo biti svjesni kako su djevojački romani ipak nezaobilazna sastavnica početka hrvatske književnosti za mladež.

¹⁴ Najstariji roman *Falkland (roman tragične ljubavi)* objavljen je 1827., a *Pobjeda ljubavi* 1922. Dakle, ovdje govorimo o periodu od skoro sto godina.

10. LITERATURA

Knjige:

Primarna literatura:

Bulwer-Lytton. E. (1925). *Falkland (roman tragične ljubavi)*. Zagreb: Kugli.

Courths-Mahler, H. (Prerada: Jurić Zagorka, M.). (1923). *Njegovo dijete*. Zagreb: Kugli.

Jurić Zagorka, M. (1922). *Pobjeda ljubavi*. Zagreb: Kugli.

Konopnicka, M. (1922). *Madame la Vierge*. Zagreb: Kugli.

Sekundarna literatura:

Joža Horvat, J. (1939). *Sedmi be*. Zagreb: vlastita naklada.

Težak, S., Babić, S. (1994). *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.

Članci:

Majhut, B. (2011). Djevojačkim srcima: nakladničke cjeline iz dvadesetih godina dvadesetog stoljeća. U *Književna smotra: časopis za svjetsku književnost*. 43. (str. 89-103). Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

Zima, D. (2008). Adolescentski roman u hrvatskoj književnosti do početka 2000. godine. U *Kolo*. Zagreb: Matica hrvatska. Preuzeto s izvora: : <http://www.matica.hr/kolo/309/adolescentski-roman-u-hrvatskoj-knjizevnosti-do-pocetka-2000-godine-20528/> (01. 06. 2018)

Mrežne stranice

American-historama na adresi <http://www.american-historama.org/1913-1928-ww1-prohibition-era/roaring-twenties.htm> (28. 05. 2018)

Baza bajki. Zima, V.(2013.). *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* na adresi <http://baza.ivaninakucabajke.hr/hr/o-bajkama/ivana-brlic-mazuranic-knjizevnost/jasa-dalmatin-potkralj-gudzerata/> (18. 05. 2018.)

Biographyonline na adresi <https://www.biographyonline.net/roaring-twenties/> (28. 05. 2018)

Exlibris: Nikola Andrić na adresi http://www.exlibris.hr/andric_katalog.htm (18.5.2018.)

Hrvatski jezični portal na adresi <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (21. 06. 2018.)

Matica; Kolo na adresi <http://www.matica.hr/kolo/309/adolescentski-roman-u-hrvatskoj-knjizevnosti-do-pocetka-2000-godine-20528/> (01. 06. 2018.)

Hrvatski povijesni portal; Filipović, I. (2012.). *Moda u razdoblju 1920.-1930.* na adresi: <http://povijest.net/moda-u-razdoblju-1920-1930/> (28. 05. 2018.)

Voxfeminae; Benini, M. (2016.). *Strašne žene* na adresi <https://voxfeminae.net/strasne-zene/item/7218-marija-juric-zagorka> (20. 05. 2018)

Wikipedija na adresama https://hr.wikipedia.org/wiki/Marija_Juri%C4%87_Zagorka (20. 05. 2018.)

https://en.wikipedia.org/wiki/Edward_Bulwer-Lytton (30. 05. 2018)

https://en.wikipedia.org/wiki/Maria_Konopnicka (30. 05. 2018)

https://en.wikipedia.org/wiki/Roaring_Twenties (28. 05. 2018)

10.1. Popis slika

Slika 1: Ženska moda u razdoblju 1920. – 1930.25

Izvor: <http://povijest.net/moda-u-razdoblju-1920-1930/> (27. 05. 2018.)

Slika 2: Gabrielle "Coco" Chanel26

Izvor: <https://changeinwomensfashion.weebly.com/coco-chanel.html> (29. 05. 2018.)

Slika 3: Katharine Hepburn.....26

Izvor: <https://www.pinterest.com/pin/81135230763665355/> (29. 05. 2018.)

KRATKA BIOGRAFSKA BILJEŠKA

Ivana Lauš rođena je 14. rujna 1994. godine u Bjelovaru. Nakon završene Osnovne škole Mate Lovraka u Velikom Grđevcu upisuje i završava opću gimnaziju u Bjelovaru. 2013. godine upisuje Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Petrinji, modul Hrvatski jezik.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Ja, Ivana Lauš, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću izjavljujem da sam isključivi autor diplomskog rada pod naslovom „Roman *Pobjeda ljubavi* u kontekstu nakladničke cjeline *Biblioteka moje kćerke*“. Izjavljujem da sam ovaj diplomski rad izradila potpuno samostalno uz korištenu literaturu i uz pomoć mentora.

Potpis:
